

Vabaihenduste rahastamise ühtsed alused

Jane Matt, Hille Hinsberg

Riigieelarvest vabaihendustele eraldatava raha hulk on suur, mõjutades paljude inimeste elu. Mida teha, et rahakasutus oleks läbipaistvam, mõistlikum ja sihipärasem? Kas paremad reeglid lahendavad rahastamise kõige väärtusamaid probleeme? Kuidas arvestada ühtaegu nii rahastajate kui ka taotlejate huve?

Poliitikauuringute Keskus Praxis on koostöös regionaalministri poolt kokku kutsutud rahastamise korrastamise töögrupiga koostanud juhendmaterjali vabaihenduste siseriikliku rahastamise korrastamiseks. Juhendmaterjali näol on tegemist soovituslike juhistega, mis on mõeldud

ennekõike kõigile, kes tegelevad ühenduste rahastamisega avalikest vahenditest. Samas on see heaks infoallikaks ka ühendustele.

Rahastajatel on oma eesmärkidest ja tegutsemiskeskonnast tulenevad omapärad ning juhendmaterjal ei taotle seetõttu põhjendamatult suurt ühtlustamist. Eesmärk on luua ühtne alus mõistetest ja põhimõtetest, mis tagavad avaliku raha läbipaistva kasutamise ning mõistliku koostöö rahastaja ning ühenduse vahel. Käesolev analüüs annab ülevaate juhendmaterjali eesmärkidest ja sisust.

Ühenduste rahastamise korrastamiseks tuleb rahastajal:

- ☛ analüüsida, millise eesmärgi saavutamiseks millist rahastamisliiki kasutada;
- ☛ suurendada läbipaistvust toetuste andmist puudutava informatsiooni hõlpsalt leitavaks muutmise ja toetuse saajate avalikustamisega;
- ☛ pöörata rohkem tähelepanu rahastamise ettevalmistavale faasile, eesmärkide seadmisel määratleda soovitatav alg- ja sihttase ning hiljem seatud eesmärki hinnata;
- ☛ hinnata taotlusi eelnevalt avalikustatud hindamiskriteeriumite alusel;
- ☛ sisuliselt põhjendada toetuse andmisest keelduvaid otsuseid;
- ☛ pidada oluliseks projektitoetuste puhul projekti seost avaliku huviga ja tegevustoetuse puhul ühenduse tegutsemist avalikes huvides;
- ☛ tegevustoetuse puhul sõlmida mitmeaastaseid lepinguid, mis võimaldab rahastajal vähendada halduskoormust, toetuse saajal keskenduda põhitegevusele ja suurendada tegevuste jätkusuutlikkust;
- ☛ tegevustoetuse puhul keskenduda kokkulepitud eesmärkide saavutamise hindamisele ja muuta kuluaruandlus paindlikumaks;
- ☛ pöörata rohkem tähelepanu rahastamise tulemuslikkuse hindamisele: lisaks väljunditele hinnata ka tulemusi ja mõju.

PRAXIS
mõttemõnik

Jane Matt on Praxise valitsemise ja kodanikuühiskonna programmi analüütik, kes on tegelnud kodanikuühiskonna, e-teenuste, post-sotsialistliku siirde ja sotsiaalse kapitali temaatikaga.

Hille Hinsberg on Praxise valitsemise ja kodanikuühiskonna programmi ekspert. Tema peamised huvivaldkonnad on avatud valitsemine ja osalusdemokraatia, kodanikuühiskonna ja avaliku võimu suhted ning infotühiskond.

Ühtsema rahastamise vajadus

Ühenduste rahastamisega avalikest vahenditest seonduv mitu lahendamist vajavat probleemi, millele juhtivad tähelepanu nii Praxise varasemad uuringud kui ka riigikontrolli auditid ja justiitsministeeriumi koostatud korrupsiooni-vastane strateegia 2008–2012. Kokkuvõtlikult on peamised probleemid järgmised:

- **ühenduste rahastamisel kasutatakse erinevad mõisteid ja põhimõtteid**, mis muudab keerukaks rahastajate ja ühenduste koostöö;
- **puudub selgus rahastamisliikide** – projekti-toetus, tegevustoetus, avalike teenuste delegerimine – **erinevuste osas**. Kasutatav rahastamisliik ei toeta seetõttu sageli rahastamise eesmärki;
- **rahastamine ei ole läbipaistev** – nii taotlejatel kui ka avalikkusel puudub sageli selgus, keda ja mis eesmärgil rahastatakse, ebaselged ja mitmeti tõlgendavad on toetuse taotlemise tingimused, puuduvad taotluste hindamise kriteeriumid, mis suurendab ka korrupsiooniohtu.
- **rahastamisele ei ole tagatud võrdne juurdepääs** – sageli puuduvad selged ja objektiivsed rahastamise tingimused, seatud piirangud on sageli põhjendamatud;
- **rahastamist ei seostata rahastaja strateegiliste eesmärkidega** – selgusetu on toetustena antavate avalike vahendite seos avaliku huviga;
- **rahastamine ei toeta ühenduste võimekuse arengut**, mis on põhjustanud „projektipõhise” ja sõltuvuse avaliku sektori toetustest;
- **ühenduste rahastamise tulemuslikkust ei hinnata** – rahastaja ei ole seadnud tulemus-tele kindlaid sihte ega hinda saavutatud mõju.

Kirjeldatud probleemid toovad kaasa erinevaid tagajärgi kõigi rahastamisega seotud osapoolte jaoks. Ühenduste seisukohast on peamine tagajärg ebaselge tegutsemiskeskond – eriti kui toetust taotletakse mitmelt rahastajalt. See tähendab, et taotlejal on raske orienteeruda rahastajate nõudmistes ning hinnata nende põhjendatust. Rahastamisega seotud „keeleerinevused” (erinevad mõisted ja rahastamisliikide määratlused) muudavad keerulisemaks rahastajate koostöö. Koostöö tähtsus muutub aga järjest suuremaks, kui tahame vältida näiteks topelrahastamist. Kokkuvõttes on raskendatud ka riigi rolli täitmine kodanikuühiskonna üldise arengu toetamisel.

Kuidas juhendmaterjal aitab?

Juhendmaterjalil on kolm eesmärki:

- ühtlustada põhimõtteid, mõisteid, tavasid;
- lihtsustada reegleid ja muuta need põhjendatumaks;
- suunata tähelepanu rahastamise tulemuslikkusele.

Olulise osa juhendmaterjalist moodustavad üldised põhimõtted ja rahastamisliikide määratlus. Need annavad aluse rahastamise korrastamiseks sõltumata valdkonnast või sellest, kas rahastaja on riigi või kohaliku omavalitsuse asutus. Põhimõtted ja ühenduste rahastamisliigid peaksid seetõttu olema ühtviisi rakendatavad kõikide rahastajate poolt.

Juhendiga saab tutvuda veebis www.praxis.ee ja www.siseministeerium.ee/rabkon

Rahastamise põhimõtted:

- **Toetuste andmine on läbipaistev.** See tähendab, et toetuste andmisel eelistatakse avalikku konkurssi. Rahastaja veebilehel on avalik teave ühenduste rahastamise põhimõtete ja tingimuste, rahastamisprotsessi ja selle tulemuste kohta. Teave ühendusest ja tema tegevusest avaliku raha kasutamisel on avalikkusele kättesaadav.
- **Ühendustele on tagatud võrdne ligipääs rahastamisele.** See tähendab, et järgitakse selgeid rahastamise reegleid, tingimused ja valikukriteeriumid on asjakohased ja põhjendatud.
- **Rahastamine põhineb avalikul huvil ja on kooskõlas riigi/KOVi strateegiliste eesmärkidega.** See tähendab, et rahastamine toetab ühenduse liikmes- või töötajaskonnast laiema sihtgrupi huvisid või sellise sihtgrupi huvisid, mis on ülejäänud ühiskonnaliikmetega võrreldes ebasoodsas olukorras (nt lapsed, loomad, puuetega inimesed). Lisaks, ühenduste rahastamine on seostatud valdkondlike ja/või piirkondlike strateegiliste dokumentidega.
- **Ühenduste riigieelarveline rahastamine on tulemuslik.** See tähendab, et raha kasutamine on mõjus ja tõhus, kõik kulutused on põhjendatud ja vajalikud eesmärgi saavutamiseks. Rahastamise tingimused toetavad seatud eesmärkide saavutamist ja võimaldavad hinnata ühenduste rahastamise tulemuslikkust tervikuna.
- **Rahastamine edendab ühenduste võimekust.** Rahastamine toetab ühenduse eesmärkide saavutamist, selle professionaalsust ja pädevust, tegutsemise jätkusuutlikkust.
- **Rahastamise protsessi väljatöötamise kaasatakse seatud osapooled.** Rahastamise tingimuste väljatöötamisel on kõigil asjast huvitatud osapooltel kaasärääkimise võimalus. Rahastamise järel küsitakse ühendustelt tagasisidet alusdokumentide ja tingimuste, rahastamise protsessi ja rahastaja töökultuuri kohta.

Rahastamisliigid ja nende erisused

Riigiasutustes ja KOVides kasutatakse mitmesuguste nimetustega rahastamisliike (ürituse toetus, investeringutoetus, külaseltsitoetus jne), mille eesmärgid on erinevad ja mille rakendused ei ole läbi mõeldud. Võttes aluseks eelnevalt esitatud põhimõtted ja lähtudes sellest, millisel eesmärgil ühendust rahastatakse, eristab juhendmaterjal kolme rahastamisliiki: projektitoetus, tegevustoetus ja avaliku teenuse delegeerimine.

Projektitoetus on sobivam valik, kui seatud eesmärk on saavutatav üksikute, ühekordsete ja pigem lühiajaliste tegevustega, mida on eelnevalt võimalik täpselt kirjeldada. Võimaliku taotlejate ringi, rahastatavad tegevused ja kulud määratleb rahastaja. Rahastaja peab seejuures jälgima, et seatud piirangud oleksid põhjendatud tulenevalt rahastamise eesmärgist.

Tegevustoetuse andmise eesmärk on rahastaja eesmärkide saavutamine ühenduse tegevuse – tema võimekuse ja jätkusuutlikkuse – toetamise kaudu. Kui projektitoetuse puhul on oluline, et ühenduse läbiviidav projekt oleks avalikes huvides, siis tegevustoetuse saajateks võivad olla ainult avalikes huvides tegutsevad ühendused. See tähendab, et avalikes huvides tegutsemine peab olema ühenduse põhikirjaline eesmärk.

Tegevustoetust eristab projektitoetusest selle suurem paindlikkus – näiteks ei koostata abikõlllike kulude loetelu ning rõhuasetus on kokkulepitud tulemuste saavutamisel, mitte detailsete kuluartiklite määramisel ja kontrollimisel. Tegevustoetuse andmise eesmärk on pikemaajaline koostöösuhe, mis aitab ühenduse jaoks tagada finantsilist stabiilsust ning annab võimaluse keskenduda oma põhitegevusele.

Rahastamisliigid:

- 1) projektitoetus;
- 2) tegevustoetus;
- 3) avaliku teenuse delegeerimine

Olulisim on mõista, et rahastamise protsess ei alga konkursi teate väljasaatmisest, vaid rahastaja eesmärkide seadmisest.

Tegevustoetuse saaja on rahastajale partner, kes panustab rahastaja strateegiliste eesmärkide elluviimise, täites üht või mitut järgmistest rollidest:

1. **Otsustusprotsessis osalemine** – ühenduste sisulise ekspertiisi kaasamine strateegiliste dokumentide ja õigusloome väljatöötamisse.
2. **Valdkonnas seatud eesmärkide elluviimine** – ühenduste tegevus on suunatud mingi ühiskondliku probleemi lahendamisele ja selle kaudu ka riiklike eesmärkide saavutamisele.
3. **Avalike vahendite vahendamine teistele ühendustele** – sellega tegelevad n-ö ressursiorganisatsioonid, kes annavad toetusi või pakuvad nõustamist ja tuge teistele ühendustele.

Nii projekti- kui ka tegevustoetuse puhul läbi- paistvaim rahastuse korraldamise viis **avalik konkurss**. See tagab kõigile huvitatud ühendustele võrdse võimaluse esitada oma ettepanek tegevuste elluviimiseks ja rahastajale vajalike tulemuste saavutamiseks.

Avaliku teenuse delegerimisel annab avalik võim avaliku teenuse pakkumise üle eraettevõttele, mittetulundusühendusele või teisele avaliku võimu asutusele, kuid säilitab kontrolli ja vastutuse teenuse pakkumise üle. Avalikku teenuse delegerimine on põhjendatud järgmistel juhtudel:

- tegevus on avaliku sektori asutuse kohustuslik, seadusest tulenev haldusülesanne, kuid asutusel ei ole suutlikkust seda teenust ise osutada või ei ole seda teatud põhjustel otsustatav teha;
- avaliku teenuse üleandmise puhul on kõigile osapooltele selge, et tegemist on KOVi poolt korraldatava ja KOVi vastutuse all oleva teenusega elanikele, mitte ühenduse omaalgatusliku tegevusega;
- tegevust toetatakse korduvalt ja eesmärk on selle pidev olemasolu sihtgrupile. See tähendab, et rahastaja üks eesmärke on tagada teenuse osutamise järjepidevus;

- teenuse üleandja on määratlenud tegevuse teenuse iseloomu, ulatuse, sihtgrupi, kvaliteedinõuded jm olulised tingimused, mida teenuse osutaja peab täitma;
- toetus ei kata ainult ühenduse üld- ja arenduskulusid, vaid valdavas osas konkreetsete tegevuste elluviimist kokkulepitud sihtrühmade teenindamiseks;

Rahastamise protsess

Juhendmaterjali teises osas toodud rahastamisprotsessi kirjeldus aitab eelnevalt selgitatud põhimõtteid ja rahastamisliike praktikasse rakendada. Selleks käiakse kõik rahastamisega seotud sammud järjest läbi, peatutakse olulisematel nüansidel, pakutakse konkreetseid praktikasoovitusi, näidisvorme ja näiteid rahastajate tegevusest. Rahastajatel võib siinjuures tekkida vajadus kohendada vorme endale sobivaks. Muudatuste tegemisel tuleb aga endiselt jälgida, et säiliks rahastamise tingimuste vastavus eeltoodud põhimõtetega.

Olulisim on mõista, et rahastamise protsess ei alga konkursi teate väljasaatmisest, vaid rahastaja eesmärkide seadmisest. Samamoodi ei tuleks rahastamist lõppenuks lugeda lõpparuannete menetlemisega, vaid rahastamise tulemuslikkuse – planeeritud tulemuste ja mõju – hindamisega. Oluline on küsimus, kas rahastamine aitab seatud eesmärke saavutada või mitte, kas rahastamist peaks jätkama, kas seda peaks tegema samadel tingimustel või eeldab parema tulemuslikkuse saavutamise muudatusi.

Rahastamise protsess koosneb neljast etapist:

1. Rahastamise eesmärkide püstitamine
2. Rahastamise ettevalmistamine
3. Toetuse andmise korraldamine
4. Rahastamise tulemuslikkuse hindamine

Läbipaistvaim rahastuse korraldamise viis on avalik konkurss.

ÜHENDUSTELE TOETUSE ERALDAMISE PROTSESS

1 RAHASTAMISE EESMÄRKIDE PÜSTITAMINE

1

- Seo toetuse eesmärk avaliku huvi ja strateegiliste eesmärkidega
- Määratle indikaatorid, millega tulemusi mõõta
- Kaardista valdkonnas ja piirkonnas tegutsevad ühendused
- Vali õige rahastamisliik – kas projektitoetus, tegevustoetus või avaliku teenuse delegeerimine
- Eelista avalikku konkursi

2 RAHASTAMISE ETTEVALMISTAMINE

2

- Planeeri eelarve
- Tööta välja rahastamise kord ja taotlemise tingimused
- Avalikusta need ja kutsu ühendusi toetust taotlema

3 TOETUSE ANDMISE KORRALDAMINE

3

- Jäta taotluste esitamiseks vähemalt 1 kuu
- Hinda taotluste vastavust konkursi tingimustele
- Langeta otsus ja teavita sellest taotlejaid
- Avalikusta otsused, sõlmi lepingud

4 RAHASTAMISE TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE

4

- Suhtle toetuse saajatega ja jälgi projektide edenemist
- Hinda tulemusi indikaatorite alusel
- Arvesta tulemusi ja tagasisidet edaspidi ühenduste rahastamisel.

1. Eesmärkide püstitamine

Ühenduste rahastamine avalikest vahenditest peab põhinema avalikul huvil. See tähendab, et ühenduste rahastamine peab toetama rahastaja strateegiliste eesmärkide saavutamist. Sageli toimub eesmärkide seadmine koos

arengukava koostamise või selle muutmisega. Tegu on oluliste, valdkonna arengut suunavate eesmärkidega, mille saavutamisele ühenduste rahastamine kaasa aitab.

Mida laiem on eesmärgi sõnastus, seda suurem on tõenäosus, et rahastaja ressurss hajub laiali

Näiteks ei ole mõistlik alati nõuda kuludokumentide koopiade esitamist koos aruandega. Olulisem on pöörata põhitähelepanu aruande kontrollile ning küsida juurde näiteks raamatupidamiskonto väljavõte.

ning tulemuste ja mõjususe hindamine osutub võimatuks. Seetõttu on oluline sõnastada selged, täpsed, mõõdetavad eesmärgid. Samas tuleb leida tasakaal, kuna liialt kitsad eesmärgid ei pruugi kaasa tuua rahastaja poolt soovitud laiemaid muutusi kogukonnas või ühiskonnas.

Eesmärkide püstitamise faasis tuleb rahastajal leida muuhulgas vastused küsimustele: milline rahastamisliik on sobivaim seatud eesmärgi saavutamiseks, kas korraldada avalik konkurss, teha otsepakkumine või valida muu rahastamisviis, millised indikaatorid võimaldavad hiljem hinnata eesmärgi saavutamist.

2. Rahastamise ettevalmistamine

Rahastamise ettevalmistamise faasis keskendutakse toetuse andmise perioodi, väljamaksete maksimaalse suuruse ning sageduse planeerimisele ning nendega seotud dokumentide ja vormide väljatöötamisele. Peamine rahastamist reguleeriv alusdokument on ühenduste rahastamise tingimused ja kord, millele lisaks koostatakse vajadusel eraldi konkursitingimused. Kui rahastamise tingimused ja kord on pigem üldisi nõudeid ja protsessi üldraamistikku sisaldav dokument, siis konkursitingimused seavad rahastamise detailsemad eesmärgid. Selles kirjeldatakse taotlusele ja taotlejale esitavate nõudeid ning rahastamise kriteeriume. Oluline on kõik need dokumendid avalikustada ning infot rahastamise võimaluse kohta aktiivselt levitada.

Rahastamise kord ja konkursitingimused võivad olla koondatud ka ühte dokumenti. Kuna need dokumendid sisaldavad üldjuhul erineva detailsusastmega tingimusi ja nõudeid, siis tuleb jälgida, et rahastamise kord ei muutuks õigusakti jaoks liiga detailseks. See võib tähendada, et korda tuleb tihti muutma hakata. Samuti ei tohiks konkursitingimused muutuda liiga üldiseks, mis ei võimalda rahastamist selgelt fokuseerida, loetleda konkreetseid abikõlblikke ja mitteabikõlblikke kulusid jne.

3. Toetuse andmise korraldamine

Toetuse andmise korraldamine sisaldab tegevusi nagu sihtgrupi rahastamise võimalustest teavitamine, taotluste hindamine ja otsuste tegemine, lepingu sõlmimine ning toetuse kasutamise järelevalve.

Sihtrühma teavitamiseks koostab rahastaja konkursi teate ning avaldab selle sobivates info kanalites, jättes taotlejatele piisavalt aega taotluse ettevalmistamiseks.

Taotluste hindamise juures on olulisim, et taotluste hindajaid oleks rohkem kui üks (soovitavalt vähemalt kolm). Otsustusprotsessi läbipaistvuse huvides peab rahastaja hindamisel tuginema eelnevalt välja töötatud hindamiskriteeriumidele, mis on otsuse tegemise ja selle põhjendamise aluseks.

Toetuse kasutamise järelevalve puhul kirjeldatakse juhendis aruandlusega seonduvat. Läbimõeldud aruandlusnõuded võimaldavad veenduda, et toetust kasutatakse vastavalt kokkuleppele. Aruandlustingimused peavad olema põhjendatud ning vastavuses eraldatud toetuse suuruse ja projektitegevuste mahuga. Näiteks ei ole mõistlik alati nõuda kuludokumentide koopiade esitamist koos aruandega. Olulisem on pöörata põhitähelepanu aruande kontrollile ning küsida juurde näiteks raamatupidamiskonto väljavõte.

Eri rahastamisliikide puhul on toetuse andmise korraldamine mõnevõrra erinev. Tegevustoetust iseloomustab suurem paindlikkus. Näiteks kui projektitoetuste puhul on soovitatav kindlate aruandlusvormide väljatöötamine, siis tegevustoetuse puhul ühtset aruandlusvormi kehtestada ei ole vaja – aruandluse sisu ja ulatus sõltub eelkõige kokkulepitud eesmärgist, tulemustest, koostöö laadist ning sellest, kas ja kui täpselt ülesanded/tegevused on kokku lepitud. Ka võiks tegevustoetuse puhul rahastaja loobuda kuluaruande nõudmisest, kuna selle rahastamise liigi puhul peaks põhirõhk olema saavutatud tulemuse, mitte üksikute kulude hindamisel.

4. Rahastamise tulemuslikkuse hindamine

Ühenduste rahastamise tulemuslikkuse hindamine on oluline raha paremaks kasutamiseks – selleks, et rahastamine toimuks konkreetse eesmärgi nimel ning selleks, et näha, kas ja mil määral aitas rahastamine saavutada algselt püstitatud eesmärgi. Rahastamise tulemuslikkuse hindamine tähendab rohkemat kui kokkulepitud toetuse kasutamise tingimuste ja tegevusplaani täitmise kontrollimist. Et rahastaja teaks, kas ja mil määral aitas ühenduste rahastamine seatud eesmärgi saavutada, tuleb üksikute toetuste tulemused koondada kogu taotlusvooru, konkursi, programmi või aasta kohta kokku.

Rahastamise hindamine sõltub planeerimise etapis seatud eesmärkidest, võtab aluseks kokkulepitud tulemusindikaatorid, võrdleb rahastamise järgset olukorda seatud algtaseme ning soovitud sihttasemega. Indikaatorid on soovitatav rahastamise korra koostamisel läbi mõelda ja kas rahastamise korda või eraldi hindamisjuhendisse kirja panna.

Rahastamise tulemuslikkuse hindamine ei ole praktikas veel levinud, pigem piirduakse tegevuste vahetute väljundite (*output*) kokkulükkumisega. Keerulisem on määratleda projekti või toetuse kasutamise tulemusi (*outcome*), kuid just need annavad infot toimunud muutustest sihtrühma või neid ümbritseva keskkonna olukorras. Laiemaid muutusi ühiskonnas või kogukonnas ei saavuta rahastaja tavaliselt pelgalt ühe projekti toetamisega, vaid mitme projekti koosmõjus ning pikema perioodi vältel. Just seetõttu on vaja rahastamise tulemuslikkuse hindamisel koondada erinevate toetuste tulemused ja rahastajal endal anda hinnang konkreetse taotlusvooruga/konkursiga või konkreetsel perioodil saavutatud tulemustele. Mõju tasand on kõige kaugem tulemuslikkuse hindamise tasand, mida on mõistlik hinnata rahastajal endal, koondades mitme rahastamisvooru ja aasta tulemused, ja teha seda rahastamise aluseks oleva arengukava koostamise või selle muutmise protsessiga.

Kokkuvõte

Koostatud juhendmaterjal on vabäuhenduste rahastamise korrastamisel vaid esimene samm. Kuna tegemist on soovituslike suunistega, siis sõltub ühenduste rahastamise korrastamine suuresti rahastajate tahtest. Mida sarnasem on ühenduste rahastamine juhendis kirjeldatud protsessidele ja näidistele, seda rohkem võib rahastaja kindel olla, et tema tegevus vastab hea rahastamise põhimõtetele. Oluline on mõista, et ühenduste rahastamine peaks toetama nii ühenduse kui ka rahastaja huvisid, mis eeldab mõlemalt poolt dialoogivalmidust, usaldust ja korrektsust.

Väljundite kõrval peaksid rahastajad pöörama senisest suuremat tähelepanu toetuse andmise tulemuste ja mõju hindamisele.

Lisalugemist

- ☛ Justiitsministeerium (2008). Korruptsioonivastane strateegia 2008–2012
- ☛ Lagerspetz, Mikko (2007). Kodanikuühiskonna lühisõnastik
- ☛ Lember, Veiko *et al.* (2011). Vabaihendused ja avalikud teenused – partnerlus avaliku sektoriga. Ülevaade ja juhised. Käsiraamat avalikule sektorile ja vabaihendustele
- ☛ Puurmann, Maris (2004). Kodanikeühenduste rahastamine riigi poolt, Riigikogu Toimetised, nr 10
- ☛ Riigikontroll (2010). Kodanikeühendustele kultuuri-, spordi- ja noorsootöötoetuste andmine valla- ja linnaeelarvest. Kas toetuste maksmine on läbipaistev?
- ☛ Siseministeerium (2009), Rahastamise korrastamise kontseptsioon
- ☛ Ümarik, Meril (2007). Kodanikualgatuse rahastamine Eestis: rahastamispraktikate mõju ühenduste jätkusuutlikkusele. Rmt: Rikmann, E. (toim.). Algatus, osalus ja organisatsioonid. Uurimusi Eesti kodanikuühiskonnast. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus

Poliitikaanalüüs on Poliitikauuringute Keskuse Praxis väljaannete sari, mille eesmärk on analüüsida Eesti sotsiaal-, majandus- ja avaliku sektori poliitika, juhtida tähelepanu alternatiivsetele valikutele ning innustada avalikku arutelu. Väljaannetes avaldatud seisukohad kajastavad autorite isiklike vaateid. Väljaannete autoriõigus kuulub Poliitikauuringute Keskusele Praxis. Poliitikaanalüüsis sisalduva teabe kasutamisel palume korrektselt allikale viidata.

Praxise mõttehommik on poliitikakujundajate ja kodanikuühendustele suunatud poliitikaseminaride sari, mille eesmärk on innustada argumentidele tuginevat diskussiooni. Mõttehommiku raames toimuvate seminaride fookuses on erinevad poliitikavaldkonnad, mis on valitud vastavalt Praxises läbiviidavatele analüüsidele ja ühiskonnas aktuaalsetele teemadele.

Ühenduste rahastamise juhendmaterjali koostamist rahastas Siseministeerium „Kodanikeühenduste riikliku rahastamise korrastamise” programmi kaudu. Programm koostati inimressursi arendamise rakenduskava prioriteetse suuna „Suurem haldusvõimekus” meetme „Riigi, kohalike omavalitsuste ja mittetulundusühingute strateegilise juhtimissuutlikkuse tõstmine” raames.

